

JOAN DANIEL BEZSONOFF

MATAR DE GAULLE

Empúries

narrativa

Joan Daniel Bezsonoff

Matar De Gaulle

Editorial Empúries

Barcelona

© Joan Daniel Bezsonoff, 2014

Primera edició: setembre del 2014

Fotografia interior: portada de
Le Figaro del 23 d'agost de 1962 (D.R.)

© d'aquesta edició: Grup Editorial 62, s.l.u.,
Editorial Empúries
info@grup62.com
www.editorialempuries.cat

Fotocomposició: Víctor Igual
Impressió: Reinbook
DIPÒSIT LEGAL: B. 16.524-2014
ISBN: 978-84-9787-952-1

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats

TAULA

Una nit de setembre	13
Una família d'Alger	16
El balcó de Saint-Raphaël	28
Tot es decideix a París	41
L'adéu a Alger	57
Alegries de la vida clandestina	67
Retrat d'un croat	71
Una lliçó d'afrikaans	78
L'any de Siracusa	100
La justícia del general	147
<i>Dramatis personae</i>	169
<i>Agraïments</i>	173

UNA NIT DE SETEMBRE

En aquell temps els cotxes tenien noms de peixos i d'ocells. A França s'estimaven més els autos amb noms de vells palaus. Les cançons portaven noms de dones o de ciutats, com *Syracuse* o *My kind of town, Chicago*. Els pujols d'Indoxina també tenien noms de dones. Aquella nit de setembre del 1961, tres taurons negres travessaven la Xampanya. Un d'ells duia el general De Gaulle a Colombey-les-Deux-Églises, després d'una setmana esgotadora. Uns conspiradors esperaven, amb una impaciència inquieta, l'arribada del seguici presidencial. Si suscitar odis i admiracions extrems constitueix un privilegi dels grans homes, el general De Gaulle era un gran home. Sense cap mena de discussió.

El comando havia dissimulat una bomba en un munt de sorra vora la carretera entre Nogent i Romilly. Quan el seu còmplice va fer llums, Martial de Villemandy de la Mesnière va accionar la bomba. Unes flames de tres o quatre metres vogiren el cotxe presidencial. L'ona expansiva va desviar-lo cap a l'esquerra. En lloc de frenar, el xofer tingué un bon reflex, accelerà i s'allunyà de l'incendi. El general

s'havia salvat de la crema. Malgrat que mai ningú no l'hagi considerat una de les belles arts, el terrorisme no admet la potineria. El senyor De Villemandy, en comptes d'arrencar, va enfangar el Fiat Neckar. Ara entenia per què en Germain, el seu superior misteriós, li havia ordenat que entrés al bosquet també amb una motocicleta. Ignorava que el seu nom real era Bastien-Thiry. A de Villemandy li havia fet goda carregar-la en un cotxe tan petit. Un pagès va sortir de la foscor com un nan en els contes d'antany. Va ajudar l'aristòcrata a desenfangar el Neckar. Baixet, discret, insignificant, amb ulleres petites i una veueta com si sempre demanés perdó d'existir als seus contemporanis, de Villemandy, que volia simular un comportament normal, va convidar el pagès en un bar de Pont-sur-Seine. Res no li anava bé. Sabia que hauria hagut de marxar com més aviat millor, però s'estava enfangant, com el seu cotxe. Se sentia aspirat. Flotava com en els somnis sense voluntat.

Malgrat l'amabilitat del senyor De Villemandy, el pagès va notar la seua nerviositat. El va sorprendre que de cop i volta li demanés si havia sentit una explosió. El noi era tan amable, tan manyac, tan obsequiós, que semblava natural com un venedor de cotxes mirant de vendre un auto sense llums ni volant.

Per fi De Villemandy va trobar l'energia per acomiadar-se del pagès, que va continuar xerrant amb un company.

Moltes forces de gendarmeria ja s'havien apropiat al lloc de l'atemptat. El pagès va explicar als gendarmes l'estranya trobada. Per caritat, no insistirem pas

en l'arrest de l'aprenent de terrorista. Van pescar-lo al Café du Centre, quan ja s'havia adonat que els gendarmes havien bloquejat totes les carreteres entorn de Pont-sur-Seine.

Al cap d'una nit, el pobre minyó ja havia denunciat tots els seus companys. Llegint el diari l'endemà, el comandant Bastien-Thiry, àlies *Germain*, el seu cabdill, sense desanimar-se, va decidir que d'ara endavant prepararia els atemptats encara amb més rigor.

UNA FAMÍLIA D'ALGER

El comandant Vidal sempre havia tingut sentit de l'humor. El seu fill es deia Alain, la seua filla, Aline. Marie-Aline per l'estat civil. El setembre del 1959 havia perdut les ganes de riure.

Feia cinc anys que Algèria, dividida en tres departaments francesos —Alger, Orà, Constantina— servia de decorat a una guerra atroç entre l'FLN algerià, que lluitava per la independència del seu país, i l'exèrcit francès, que volia conservar Algèria.

El comandant Robert Vidal havia admès l'evidència. El general De Gaulle, instal·lat al poder el maig del 1958 per mantenir Algèria en un marc francès, es disposava a lliurar el país a l'enemic. «És pas possible... És pas possible. Tot se'n va a can Pixa», repetia el comandant Vidal a la dona, en la seua petita cuina de la vil·la Louise, al número 25 de la Rue Jules Guesde a Hussein Dey.

Natural de Banyuls de la Marenda, el comandant vivia a Algèria d'ençà del 1946. Menut, morè, amb ullassos rodons, retirava a Peter Lorre. Quan era petit

havia volgut pintar. Els seus pares, mig pescaires mig vinyaters, com tothom a Banyuls, li havien explicat que no podrien pagar-li estudis. Aristide Maillol, el banyulenc més famós, li trobava disposicions per al dibuix. Li havia donat lliçons gratuïtes al puig del Mas i havia proposat als pares d'endur-se'l a París per formar-lo. Els Vidal havien tingut por que la fal·lera de l'artista per les minyones ancudes dissimulés una tirada menys confessable. El petit Robert no volia seguir la llaca. Trobava les feixes de Banyuls massa costerudes. Tampoc l'atreien la pesca ni la duana. Mal per mal, havia optat per les armes. Havia començat la seua carrera com a sotsoficial al vint-i-quatrè batalló de caçadors alpins a Vilafranca, a dues passes de la frontera italiana. Quan els alemanys havien envaït la Zona Lliure el 1942, l'*adjudant-chef* Vidal s'havia incorporat a l'exèrcit secret. Molt fort en química, en Robert Vidal va passar la ratlla entre sotsoficials i oficials. Tinent el 1945, va esdevenir inspector de les armes químiques al Sàhara. Durant quinze anys va recórrer tota l'Àfrica del nord francesa. Els *événements* (així anomenaven els francesos d'Algèria la guerra d'independència) no li havien canviat gaire la vida. La Rebel·lió quasi mai no s'aventurava al desert, on els tuaregs no estimaven gaire els coreligionaris àrabs de la costa. Només la religió els unia.

L'Alain Vidal va néixer a l'agost del 1944 a Sent Iriès, oficialment Saint-Yriex-la-Perche. L'Alain era encara més menut que son pare, amb trets agradables.

Baixet, desesperadament baixet com tots els Vidal tret de l'oncle Gilbert. Sempre gemegava com un tití sentimental. Sempre somreia malgrat la seua tristor i les dones apreciaven la seua companyia. Des de petit havia tingut una curiositat intel·lectual intensa. Llegia tots els llibres que li queien entre les mans. Dels llibres de butxaca als clàssics de la col·lecció Nelson, passant pels àlbums de Tintín, les monografies sobre la Segona Guerra Mundial o les de la conquesta d'Algèria. La seua curiositat s'estenia a tots els dominis del saber. A més de les humanitats, també devorava tractats de biologia, zoologia i mineralogia, i agafava apunts com si en depengués la seua supervivència. Fins i tot havia notat el pes de les balenes més petites i el de les més grosses. I el més fort és que se'n recordava. Però aquella exploració enciclopèdica del món no li facilitava pas el coneixement de la vida real. El fascinava la bellesa femenina, però considerava les dones com fades desencarnades, princeses fugisseres que es nodrien amb poemes i lletres d'amor. El seu misticisme intermitent tampoc li havia aplanat el camí de Venus. Si no hagués patit tant per les seues decepcions sentimentals, una persona malintencionada hauria pogut decretar que li interessaven més les carbasses que les reeixides.

L'Alain, però, tenia una gran lucidesa política. Pel setembre del 1959, va endevinar que el general De Gaulle volia abandonar Algèria. Contra tota evidència, son pare no volia creure-ho.

—Un general no pot renunciar a l'Algèria francesa. Ho ha repetit cent vegades. Jo mateix el vaig sen-

tir. És impossible que un general francès uniformat davant d'altres oficials francesos pugui perjurar d'aquesta manera...

—Pare, els temps han canviat... —sospirava l'Alain.

El comandant Vidal sabia quants esforços havia esmerçat França en aquesta terra. Des del pla de Constantina, s'havia accelerat la industrialització d'Algèria. Havien instal·lat noves fàbriques, edificat nous pantans, noves escoles. Semblava increïble que el govern ho abandonés tot ara que l'exèrcit havia jugulat la Rebel·lió.

La Marie-Aline Vidal, baixeta com tots els Vidal, molt ben proporcionada, amb una carona fina, agradava als nois, i pla ho sabia. No havia sortit tan intel·lectual com son germà Alain. Havia deixat l'escola a dotze anys, dominant les quatre operacions, les bases de la gramàtica francesa, la llista dels departaments i deu mots d'anglès que pronunciava amb un accent més àrab que català. Havia entès que l'anglès no es pronuncia com el francès i havia agafat, per patró inconscient, la fonologia del català i de l'àrab, les dues llengües estrangeres que sentia més. De tres anys ençà feia d'acomodadora al Versailles, el cinema més modern d'Alger. Treballava a dalt de la sala amb quatre dones, mentre unes altres quatre es cuidaven dels espectadors a baix. Esmentava sovint les seues col·legues. Les senyores Caruso, Tivika, Soler i Gómez. La Marie-Aline va adquirir coneixements enciclopèdics del cinema d'aquells anys. De tant en

tant, algun espectador arribava tard després de l'anunci del grumet negre, «*Afrique films, 13 rue Auber, Alger*». Les parets blaves cobertes de flor de lis de llautó desapareixien en la foscor i la Marie-Aline es perdia un trosset de la pel·lícula. A la sessió següent, el recuperava. Es va saber tots els diàlegs de pel·lícules franceses, com *La jument verte*, *La chartreuse de Parme*, *La princesse de Clèves*, el documental *Le ciel et la boue* i sobretot *Un taxi pour Tobrouk*, que havia vist tot Alger. L'havia emocionada la darrera escena. Lino Ventura, que ha perdut quatre companys a la guerra, es descuida de descobrir-se davant de la desfilada de la victòria als Camps Elisis. Un espectador el rambola de mala manera:

—*Dites donc, espèce de salaud, vous ne pouvez pas vous découvrir?*

—*Excusez-moi, je pensais à autre chose.*

Malgrat tot, la Marie-Aline s'estimava més les produccions de Hollywood, com *The big circus*, amb Victor Mature i Rhonda Flemming, *Seven Thieves* de Henry Hattaway, *Alamo* i la comèdia musical *Can-Can*, amb Frank Sinatra i Maurice Chevalier. Com a tots els cines de França, la direcció no pagava les acomodadores, que es guanyaven el sou venent gelats i caramels. Quan els clients es mostraven poc generosos, la mitja part s'allargassava perquè les noies volien vendre els seus paquets. La Marie-Aline, jove i bonica, amb un somriure quasi permanent, el somriure d'una minyona jove i feliç orgullosa de la seua venustat, s'havia pogut comprar un quatre cavalls de segona mà gràcies a les seues mesades elevades. Els

senyors li tornaven el somriure i li compraven una cistellada de caramels i de gelats amb avellanes abans de demanar-li el seu telèfon. La Marie-Aline, somrient, els donava un número fals tot esperant l'home de la seua vida.

Com tantes catalanes de la seua generació, la mare de l'Alain —Madeleine Vidal— sempre va viure a l'ombra del seu marit. El seu nom de fadrina era Roredora. No es podia dir que s'hagués sacrificat per ell. El pobre Robert sempre callava i li deixava fer el que volia. Havia educat l'Alain i la Marie-Aline. Cada dia llegia *L'Écho d'Alger*. Li agradaven les aventures del senyor Subito, de l'Hippolyte i de la Clémentine, així com les adaptacions dibuixades dels clàssics populars, com *Le bossu* de Paul Féval. El comandant i l'Alain preferien *L'Écho des Sports*.

La senyora Vidal tenia una vida molt ordenada. Fins que la seua amiga tornés a la metròpoli, els dilluns anava a ca la senyora Colombani, o bé la senyora Colombani la visitava. Ara es divertia al cinema Le Moderne malgrat les protestes de la Marie-Aline, que li oferia entrades gratuïtes al Versailles.

—Te caldria comprendre, nina, que me fa goda de baixar fins a Alger quan tinc el Moderne tan a prop.

Els dimarts feia bugada. Abans que compressin una rentadora, la Fatma, una vella mora, l'ajudava. Cuinar no la cansava. El comandant quasi sempre viatjava als confins d'Algèria. Quan es quedava a Alger, solia freqüentar el cercle dels oficials a l'Square

Bresson. L'Alain menjava a la cantina del liceu i la Marie-Aline a La Cafeteria, a prop del Versailles. La senyora Vidal apuntava un sopar senzill i lleuger. De tant en tant, regalava la família amb un pastís de llimona. Tot Hussein Dey coneixia la seua *tarte au citron meringuée*, una meravella acidulada que es desfeia deliciosament dins la boca i lliscava com tots els esquirois d'Àustria. Fins al 1958 els Vidal no van tenir televisor i escoltaven els programes de Radio Monte Carlo o de France V. Com es divertien amb les històries de la família Duraton! L'Alain cantussejava tot lo dia les publicitats:

*Avec Martini, Martini, Martini
Le monde entier chante et sourit.
On en boit de New-York à Paris.
Y a rien de meilleur qu'un vrai Martini.
Si vous voulez régaler vos amis
Offrez-leur un vrai Martini.*

Els dimecres els Vidal seguien una obra de teatre policíaca. Els diumenges en què el comandant no era a casa, els programes de la ràdio marcaven les hores del dia. *Radio-pastiche* precedia *Le grenier de Montmartre*.

La televisió els va revolucionar la vida. Com tots els francesos, els apassionaven *Les cinq dernières minutes*, les investigacions del comissari Bourrel i del seu adjunt, l'inspector Dupuy. També miraven els programes regionals d'Alger amb Jacques Bedos. A la nit, sovint, es tallava la transmissió de la pel-

lícula i una veu declarava «*Nous attendons le relais de Paris*».

L'Alain s'estimava molt l'oncle Anatole, baixet, rialler, molt simpàtic. Coneixent-lo, quasi tothom tenia la impressió que acabava de trobar-se amb el seu millor amic. Se'l considerava un artista, i n'era. Als tretze anys la seua gent s'havia envisat que tenia una bona veu de tenor. L'Anatole Vidal cantava a totes les comunions, tots els aniversaris, els clàssics de l'opereta vienesa i francesa. Tothom li reclamava *Je t'ai donné mon coeur* (*Dein ist mein ganzes Herz*). Ho feia molt bé, imitant les gravacions de Richard Tauber. Preferia, però, el repertori ibèric. Unes cançons com *El relicario* i *Amapola* li valoraven la veu. Havia cantat dos cops a Radio Montpel·lier. Si vocalment evocava Luis Mariano, físicament retirava al fill que Lino Ventura i Eddie Constantine haurien tingut si haguessin pogut reproduir-se junts.

Va decidir de pujar a París per emprendre una carrera lírica. Es guanyava la vida treballant en una agència de la Société Générale a la Rue de Provence. Quatre cops a la setmana seguia les classes del mestre Miguel Fontecha. Fontecha, quasi Fonseca com la cançó d'estudiantina.

*Triste y sola
sola se queda Fonseca.
Triste y llorosa
queda la universidad.*

El mestre li digué:

—*Oye, chico, yo soy vasco. Tú eres catalán. Te daré lecciones gratuitas. Me pagarás cuando seas famoso. Somos casi paisanos, unos hermanos, vamos...*

El mestre va detectar de seguit el punt feble de l'Anatole. Cantava molt bé, amb una veu natural molt bonica i un entusiasme simpàtic. Els pinyols de l'Anatole eren un do de Déu que es podia perdre molt ràpidament si no treballava la veu. El mestre l'obligà a no emetre una nota aguda durant un any. Va haver de cantar amb una veu mitjana per donar més espessor, més rodonesa, a les seues cordes vocals. El mestre volia desenvolupar-li la veu demanant que treballés el mèdium i cantés *a mezza voce*. També li ensenyà a no insistir massa en les notes greus per evitar de comprimir la veu i de perdre els aguts. Li mostrà com concentrar tota l'energia acústica en una zona precisa de la laringe per obtenir un timbre més incisiu i més ample.

La guerra va estroncar la carrera artística de l'Anatole Vidal. A l'estiu del 1940, li van proposar de treballar en una agència d'Alger.

—Necessiten joves dinàmics com vostè...

S'havia instal·lat a Alger pel setembre del 1940. Quan tornaria la pau, ja pensaria en la seua carrera artística. S'havia consolat fent-se ric. Un metge militar li havia detectat un buf al cor, patologia que li va estalviar el servei i la incorporació el 1939 i el 1943. En desembarcar els americans a les platges de l'Àfrica del nord francesa, l'Anatole va començar a guanyar molts diners amb les deixalles de l'exèrcit. El

jovent d'Algèria adorava els productes del nou món. L'Anatole es va adonar que tenia el geni del negoci. El 1945 ja era ric. Se li va acudir la idea genial de vendre suc de taronges de la Mitidja en ampolletes de vidre.

L'Alain s'estimava molt el seu oncle Anatole. També s'estimava els pares, però no era pas el mateix. Considerava el comandant Vidal, sempre de viatge pel Sàhara, més aviat com un pare absent. La mare, bona persona tanmateix, sovint li havia repetit que no l'havien volgut. Tenir un fill en plena guerra, al maquis? Calia ser distret com en Robert per fer-li un mainatge mentre els alemanys penjaven els patriotes pels carrers de Tula, i cremaven dones i infants a l'església de l'Orador de Glana.

L'Anatole era el pare que mai no l'havia renyat, un pare de per riure que li donava diners, li regalava llibres i discos i cantava les cançons de moda tan bé com els artistes de la ràdio. Segons l'Alain, el seu oncle tenia una veu més bonica que la d'André Claveau o Lucien Jeunesse. Només Mario Lanza i Luis Mariano li eren superiors.

Una de les principals característiques de l'Anatole venia de la seua facilitat per embadalir-se. S'exaltava sovint. Quan admirava o detestava quelcom o algú, era per sempre, amb poc espai per a les reserves o l'esperit crític. S'havia enderiat amb les pel·lícules d'Eddie Constantine.

Li encantaven el seu accent americà, l'elegància, la *nonchalance*, l'humor, l'autoderisió del personatge. També li agradava la personalitat de Georges

Masse, el periodista detectiu que interpretava Raymond Rouleau.

L'Anatole mirava de recordar-ne els millors estirabots i els col·locava a les converses com si se'ls hagués inventat. Lemmy Caution, Barney Morgan, Larry Blake i les altres encarnacions de l'actor vivien en un món meravellós, amb castanyons judiciosament distribuïts als malvats i pepes sensacionals, on fumaven cigarretes Lucky Strike i ximaven els millors whiskies tot lo dia... L'Anatole hauria volgut tenir la classe d'Eddie Constantine, la veu de Luis Mariano, el *swing* de Frank Sinatra, l'estil de Henry de Montherlant, el francès de Roger Peyrefitte i l'afrikaans d'Eugène Marais.

A banda de l'humor, l'Alain apreciava de son oncle l'agilitat intel·lectual i la gentilesa per ajudar-lo a practicar el català. Com quasi tots els rossellonesos de llur generació, els pares de l'Alain havien parlat francès als fills, interrompent una transmissió mil·lenària. En mantenien d'esma l'ús egoista entre ells. L'Alain i la Marie-Aline comprenien naturalment la llengua dels pares, però pobres d'ells si no els haguessin respost en francès.

A Alger, a Fort de l'Eau, a Hussein Dey mateix, molta gent del poble s'expressava en català, sobretot en les seues variants valenciana i menorquina. Al carrer de l'Alain, la Rue Jules Guesde, uns veïns portaven noms tan francesos com Boher, jubilat de la CFA (la companyia de ferrocarrils algerians), Mas-

sot, Soliveres, Cloquell. Al barri Vauban només conservaven l'ús del català la família Vidal, l'avi Boher i un sabater cerdà.